Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30.04.1987, sp. zn. 1 Cz 62/86, ECLI:CZ:NS:1987:1.CZ.62.1986.1

Číslo: 13/1989

Právní věta: Ustanovení § 447a o. z. umožňuje poskytnout náhradu pouze za tu ztrátu, která vzniká na důchodu jako přímý důsledek snížení výdělku poškozeného následkem škody na zdraví. Vylučuje však odškodnění újmy vznikající jinak než snížením výdělku, tedy i tím, že důchod poškozeného nemohl být zvýšen podle ustanovení § 21 odst. 1 zákona č. 121/1975 Sb.

Soud: Nejvyšší soud České soc. rep.

Datum rozhodnutí: 30.04.1987

Spisová značka: 1 Cz 62/86

Číslo rozhodnutí: 13

Číslo sešitu: 2-3

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Důchod, Náhrada škody

Předpisy: 40/1964 Sb. § 447a 121/1975 Sb. § 21 100/1988 Sb. § 23

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobkyně utrpěla 1. 4. 1964 při dopravní nehodě úraz s trvalými následky vedoucími k její trvalé invaliditě. Žalovaný dopravní podnik, který za nehodu odpovídá, nahradil žalobkyni škodu spočívající v bolestném, ve ztížení společenského uplatnění i ve ztrátě na výdělku, kterou však odškodňoval jen od 11. 4. 1980, kdy dosáhla žalobkyně věku 60. let. Žalobkyně, která od 11. 4. 1974 pobírala plný invalidní důchod a od 4. 7. 1977 (jak se uvádělo v návrhu) nebo od 1. 1. 1975 (jak bylo uvedeno ve výpovědi žalobkyně z 1.6.1983 a v odůvodnění rozsudků) starobní důchod, se domáhala, aby žalované organizaci byla uložena povinnost nahradit jí ztrátu na důchodu od 11. 4. 1980 do 31. 1. 1981 v částce 7043,10 Kčs a dále jí z téhož důvodu platit peněžitý důchod ve výši 728,60 Kčs měsíčně. Svůj návrh odůvodňovala tím, že nebýt škodlivých následků úrazu, mohla by pracovat až do věku šedesáti let věku, čímž by dosáhla zvýšení starobního důchodu podle ustanovení § 15 odst. 1 a § 16 zákona č. 101/1964 Sb. v roce 1974 o 2 %, roce 1975 o 4 % a poté podle ustanovení § 21 odst. 1 zákona č. 121/1975 Sb. letech 1976 – 1979 vždy o 7 % ročně a za část roku 1980 o 1,75 %, celkem tedy o 35,75 %. Jestliže její starobní důchod k 11. 4. 1974 činil 51 % průměrného měsíčního výdělku, k 11. 4. 1980 by pobírala důchod zvýšený o 35,75 %, tedy ve výši 86,75 %, což by činilo 1293,93 Kčs a včetně zvýšení o 30,- Kčs podle zákonného opatření č. 76/1979 Sb. pak celkem 1353,63 Kčs měsíčně. Ztráta jí vzniká právě jako rozdíl mezi takto vyčísleným důchodem a skutečně pobíraným starobním důchodem ve výši 625,- Kčs a činí v době od 11. 4. do 30. 4. 1980 485,70 Kčs a v každém dalším měsíci 728,60 Kčs, což činí do 30. 1. 1981 právě požadovaných 7043,10 Kčs a počínaje 1. 2. 1981 728,60 Kčs měsíční. V průběhu řízení dospěla žalobkyně k závěru, že od 1. 4. 1983 by její tzv.

fiktivní důchod měl být zvýšen podle nařízení vlády č. 17/1983 Sb., a proto upravila svůj návrh rozšířením tak, že požadovala zaplacení částky 27 948,30 Kčs a od 1. 6. 1983 placení peněžitého důchodu 1047,- Kčs měsíčně.

Okresní soud v Jindřichově Hradci rozhodl rozsudkem tak, že žalované organizaci uložil povinnost zaplatit žalobkyni 26 453,40 Kčs do tří dnů od právní moci rozsudku a počínaje dnem 1. 6. 1983 jí platit měsíčně 1048,- Kčs splatných vždy nejpozději do posledního dne v měsíci. Ohledně částky 1494,90 Kčs byla žaloba zamítnuta. Rozhodnuto bylo i o nákladech řízení mezi účastníky a o povinnosti žalovaného zaplatit soudní poplatek.

Soud se přitom ztotožnil s názorem žalobkyně, že nebýt poškození na zdraví úrazem, byla by schopna pracovat do 60 let (do 11. 4. 1980) a od 11. 4. 1974, kdy jí vznikl nárok na starobní důchod, by došlo k jeho zvýšení o 35,75 %. Celková výše starobního důchodu žalobkyně by tak činila 86,75% průměrného hrubého měsíčního výdělku z doby před úrazem žalobkyně, tj. z částky 1491,22 Kčs, a po zvýšení podle zákonného opatření č. 76/1979 Sb. by dosahoval částky 1323,90 Kčs měsíčně. Další zvýšení důchodu o 30,- Kčs podle ustanovení § 137 zákona č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení, již soud neuvažoval s poukazem na to, že žalobkyni nenáleží, když se vychází z fikce přiznání důchodu od 11. 4. 1980. Protože žalobkyni byl vyplácen důchod ve výši 625,- Kčs měsíčně, vznikla jí ztráta 698,60 Kčs měsíčně, a to do 31. 3. 1983. Potom totiž soud určil výši fiktivního důchodu za použití nařízení vlády ČSSR č. 17/1983 Sb. tak, že průměrný výdělek žalobkyně před úrazem postupně každoročně zvyšoval (valorizoval) o 2 % z výdělku vypočteného pro předchozí rok. Součet výdělků za výhodnějších 5 let před předpokládaným odchodem do důchodu (11. 4. 1975 – 11. 4. 1980) činil proto 116 461,48 Kčs a průměrný měsíční výdělek 1940,52 Kčs, z něhož by pak starobní důchod 86,75 % činil 1713,- Kčs a tomu odpovídala ztráta na důchodu ve výši 1048,- Kčs měsíčně jako rozdíl mezi fiktivním důchodem a v té době skutečně vypláceným důchodem 665,- Kčs. Požadavek žalobkyně považoval soud za neodůvodněný, pokud šlo o zvýšení fiktivního důchodu o 30,- Kčs měsíčně ve smyslu ustanovení § 137 zákona č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení, a právě proto návrh ohledně částky 1494,50 Kčs zamítl. K námitce promlčení, vznesené žalovanou organizací, vyslovil soud závěr, že ztráta na důchodu, jako majetková újma spočívající v nenastalém zvýšení důchodu, se projevila až po 11. 4. 1980 a do té doby spadá také vědomost žalobkyně o vzniku škody tohoto druhu. Žalobou z 6. 2. 1981 byl proto nárok na její náhradu uplatněn včas.

K odvolání žalobkyně a žalované organizace krajský soud v Českých Budějovicích svým rozsudkem potvrdil rozsudek soudu prvního stupně a žalované organizaci uložil povinnost zaplatit žalobkyni náklady odvolacího řízení, když se zcela ztotožnil se závěry soudu prvního stupně.

Stížnost pro porušení zákona, jejímž rozsudkem a důvody je Nejvyšší soud ČSR vázán (§ 242 odst. 1 o. s. ř.), vytýkala soudům obou stupňů nesprávně posouzení počátku běhu promlčecí doby a tím souvisejícího promlčení práva žalobkyně, nedůvodné a navíc i z hlediska způsobu výpočtu chybné zvýšení (valorizaci) průměrného výdělku, neopodstatněné zvýšení fiktivního důchodu použitím ustanovení § 21 odst. 1 zákona č. 121/1975 Sb. a ustanovení čl. I zákonného opatření č. 76/1979 Sb., neúplná skutková zjištění potřebná pro výpočet průměrného výdělku a konečně soudu prvního stupně i pochybení spočívající v tom, že opomenul rozhodnout o rozšíření žaloby z 1. 6. 1983.

Nejvyšší soud ČSR rozhodl o stížnosti pro porušení zákona, kterou projednal generální prokurátor ČSR, tak, že uvedenými rozsudku soudů obou stupňů byl porušen zákon.

Z odůvodnění :

Náhrada za ztrátu na důchodu náleží v částce, která činí rozdíl mezi výší důchodu, na který poškozenému vznikl nárok, a výší důchodu, na který by mu vznikl nárok, kdyby nedošlo ke snížení jeho výdělku následkem škody na zdraví (§ 447a o. z.).

Podle ustanovení § 1 nařízení vlády ČSSR č. 17/1983 Sb., o úpravě některých náhrad za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti nebo při invaliditě, se náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti nebo při invaliditě (náležející podle občanskoprávních předpisů) upravuje tak, že se průměrný výdělek rozhodný pro výpočet této náhrady zvyšuje o 2 % za každý kalendářní rok následující po vzniku nároku na tuto náhradu do 31. 12. 1980.

Soudy obou stupňů se citovanými ustanoveními důsledně neřídily a pochybily při zjišťování průměrného měsíčního výdělku rozhodného pro výpočet fiktivního starobního důchodu žalobkyně.

Nárok žalobkyně, i když se částečně týká doby před novelizací občanského zákoníku 2) , provedenou zákonem č. 131/1982 Sb., byl s ohledem na ustanovení § 507a odst. 1 o. z. správně posuzován podle ustanovení § 447a o. z. Znění a zejména účel tohoto ustanovení byl tehdy obdobný s ustanovením § 195a zák. práce a proto k posuzování existence a rozsahu ztráty na důchodu z hlediska ustanovení § 447a o. z. bylo třeba přistupovat též podle zásad podávajících výklad ustanovení § 195a zák. práce, obsažených ve stanovisku uveřejněném pod č. 1/1982 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. Podle právních závěrů tohoto stanoviska se při náhradě za ztrátu na důchodu výše důchodu, na kterou by poškozenému vznikl nárok (fiktivní důchod), stanovila především podle předpisů o sociálním zabezpečení; průměrný měsíční výdělek pro výpočet tohoto důchodu se tedy u náhrady za ztrátu na starobním a invalidním důchodu zjišťoval za posledních deset, popřípadě pět kalendářních roků před tím rokem, v němž vznikl nárok na důchod, a to podle toho co je pro poškozeného výhodnější. Za dobu, po kterou během těchto deseti, popřípadě pěti roků, dojde ke snížení výdělku pracovníka následkem poškození zdraví pracovním úrazem nebo nemocí z povolání, bylo třeba průměrný měsíční výdělek pro účely fiktivního důchodu zjišťovat (nestanoví-li předpisy o sociálním zabezpečení jinak) podle předpisů o průměrném výdělku pro účely náhrady škody dle zákoníku práce 3) a předpisů jej provádějící.

Průměrný měsíční výdělek žalobkyně rozhodný pro výpočet fiktivního důchodu měl být proto zjištěn s ohledem na ustanovení § 17 vyhlášky č. 45/1964 Sb. ve znění vyhlášky č. 32/1965 Sb. a vyhlášky č. 183/1982 Sb. ve smyslu ustanovení § 275 zák. práce a ustanovení § 31 až § 34 a § 51 a násl. nařízení vlády ČSSR č. 54/1975 Sb., kterým se prováděl zákoník práce (ve znění nařízení vlády ČSSR č. 24/1985 Sb.) Základem pro výpočet fiktivního starobního důchodu žalobkyně musil proto zásadně být její výdělek dosahovaný v kalendářním roce před vznikem trvalé ztráty na výdělku, pokud ovšem skutečné výdělky žalobkyně dosahované v posledních pěti nebo deseti letech před tím, než jí byl starobní důchod přiznán, nebyly vyšší. V tomto směru bude proto nezbytné dokazování doplnit a opatřit potřebné skutkové podklady pro výpočet průměrného výdělku žalobkyně a na to navazující volbu výdělku rozhodného pro výpočet fiktivního důchodu.

V projednávané věci soudy obou stupňů nesprávně postupovaly, když průměrný výdělek pro výpočet fiktivního starobního důchodu zvýšily (valorizovaly) s odkazem na nařízení vlády ČSSR č. 17/1983 Sb. Z výše citovaného ustanovení § 1 odst. 1 tohoto nařízení výslovně plyne, že průměrný výdělek lze upraveným způsobem zvyšovat pro účely náhrady ztráty na výdělku po skončení pracovní neschopnosti (na tuto náhradu tedy právní předpis valorizaci omezuje), a zvýšení není tedy použitelné pro jiné případy včetně náhrady za ztrátu na důchodu. Navíc soudy aplikovaly nařízení vlády č. 17/1983 Sb. chybné i v tom, že zvyšovaly vždy o 2 % průměrný výdělek z předcházejícího roku, zatímco tento předpis předpokládá sice zvýšení o 2 % za každý rok (o násobek 2 % počtem let), ale jen základu, kterým zůstává průměrný výdělek rozhodný pro výpočet náhrady za ztrátu na výdělku.

Souhlasit nelze ani s postupem soudů obou stupňů, pokud při výpočtu fiktivního důchodu uvažovaly se zvýšením podle ustanovení § 21 odst. 1 zákona č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení.

Náhrada za ztrátu na důchodu je upravena ustanovením § 447a o. z., a to tak, že náleží v částce,

která činí rozdíl mezi výší důchodu, na který poškozenému vznikl nárok, a výší důchodu, na který by mu nárok vznikl, kdyby nedošlo k snížení jeho výdělku následkem škody na zdraví. Toto ustanovení tedy umožňuje poskytnout náhradu pouze za tu ztrátu, která na důchodu vzniká jako přímý důsledek snížení výdělku poškozeného následkem škody na zdraví. Výslovná úprava této náhrady obsažená v ustanovení § 447a o. z., tak vylučuje odškodnění újmy – ztráty vznikají jinak než snížením výdělku, tedy i tím, že důchod nemohl být zvýšen podle ustanovení § 21 odst. 1 zákona č. 121/1975 Sb. Uvedená újma není podle současné právní úpravy odškodnitelná.

Ze stejných důvodů je nesprávný postup soudů obou stupňů i v tom směru, že při výpočtu fiktivního důchodu zahrnuly do jeho výše i částku 30,- Kčs jako jeho zvýšení přiznané podle ustanovení čl. I odst. 1 zákonného opatření č. 76/1979 Sb., o zvýšení důchodů. Zvýšení náleželo k důchodům vypláceným ke dni účinnosti tohoto zákonného opatření i k důchodům přiznávaným po tomto dni (čl. I odst. 2 citovaného předpisu), ale znění ustanovení § 447a o. z. neumožňuje přihlížet k němu jako k součásti fiktivního důchodu. Výslovné znění platné zákonné úpravy nepřipouští odškodnění takové ztráty na důchodu, k níž vede jiný než v ustanovení § 447a o. z. uvedený důvod, tedy snížení výdělku následkem škody na zdraví. Shodný závěr platí pochopitelně i o žalobkyní uvažovaném zvýšení fiktivního důchodu ve smyslu čl. I odst. 1 zákonného opatření č. 7/1982 Sb. (o kterém soudy nerozhodly, protože je žalobkyně uplatnila teprve v odvolání, případně o zvýšení ve smyslu ustanovení § 137 odst. 1 zákona č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení, které sice nebylo přiznáno, ale z jiných důvodů.

Soud prvního stupně se dopustil pochybení i v tom, že nerozhodl podle ustanovení § 95 odst. 1 o. s. ř. o změně návrhu jeho rozšířením ve smyslu písemného podání žalobkyně ze 17. 5. 1983, opakované při jednání 1. 6. 1983. Podle protokolu o jednání, při němž ke změně návrhu došlo, se jednání nezúčastnil okresní prokurátor a změnu návrhu mu nebylo doručeno, přestože změněný návrh je třeba podle ustanovení § 95 odst. 1, věta druhá, o. s. ř. ostatním účastníkům doručit do vlastních rukou, pokud nebyli přítomni jednání, při němž ke změně došlo. Jelikož případné změny návrhu ve věci samé nemohou být podle zákona ponechány zcela neomezené dispozici účastníka řízení, ukládá se soudu, aby rozhodl, zda takovou změnu připustí či nepřipustí, a teprve v případě kladného rozhodnutí může také o změněném návrhu rozhodnout věcně (§ 95 odst. 1 o. s. ř.).

Se stížností pro porušení zákona nelze souhlasit, pokud dovozuje promlčení práva žalobkyně na náhradu za ztrátu na důchodu. Právo žalobkyně na náhradu ztráty na výdělku (§ 445 a § 447 o. z.) trvalo nejen do doby, kdy splnila podmínky pro přiznání nároku na starobní důchod, nebo do doby, kdy jí byl důchod přiznán a ona ho skutečně začala pobírat, ale pokračovalo i nadále do doby, do kdy bylo možné důvodně předpokládat, že by žalobkyně pracovala nebýt škody na zdraví, za kterou žalovaný odpovídá. Závěr soudů o tom, že žalobkyně by pracovala do 11. 4. 1980, aniž by pobírala starobní důchod, stížnost nenapadá. Byla-li tedy žalobkyně právem odškodňována do 11. 4. 1980 z důvodu náhrady za ztrátu výdělku po skončení pracovní neschopnosti, vznikla jí majetková újma spočívající ve ztrátě na důchodu teprve počínaje dnem následujícím, který se tak současně stává okamžikem, kdy se žalobkyně mohla nejdříve dozvědět o škodě. Vycházíme-li v dané věci při odškodňování ztráty na výdělku z předpokladu, že by poškozená nepobírala starobní důchod a nadále pracovala, musíme za stejného předpokladu vycházet i při posuzování odškodnění ztráty na důchodu. O škodě ve smyslu ustanovení § 106 odst. 1 o. z. se nemůže poškozený dozvědět dříve, než mu škoda vznikne. Uplatnila-li žalobkyně své právo u soudu 6. 2. 1981, učinila tak včas před uplynutím jednoho roku od

12. 4. 1980 a tedy i ve smyslu ustanovení § 106 odst. 1 o. z. před novelizací občanského zákoníku zákonem č. 131/1983 Sb.

Protože soudy obou stupňů k rozhodování věci nepřistupovaly ve smyslu shora uvedených hledisek, a proto také nezjistily řádně skutečný stav věci, porušily zákon v ustanoveních § 6, § 120 odst. 1, § 153

odst. 1 o. s. ř. (soud prvního stupně i v ustanovení § 95 odst. 1 o. s. ř.) ve vztahu k ustanovením § 447a o. z. a § 1 odst. 1 nařízení vlády ČSSR č. 17/1983 Sb.

Poznámky pod čarou:

1) nyní podle ustanovení § 23 odst. 1 zákona č. 100/1988 Sb.

2) zákona č. 40/1964 Sb. (ve znění vyhlášeném pod č. 70/1983 Sb. a ve znění zákonů č. 94/1988 Sb. a č. 88/1988 Sb.)

3) zákona č. 65/1965 Sb. (ve znění se změnami a doplňky vyhlášeném pod č. 55/1975 Sb. a ve znění zákonů č. 72/1982 Sb., č. 111/1984 Sb., č. 23/1985 Sb., č. 52/1987 Sb., č. 98/1987 Sb. a č. 188/1988 Sb.)